वर्तमान समयमा ब्राह्मण क्षेत्री परिवारमा बुहारीहरूको अवस्था

(कास्की जिल्ला, पो.ले.म.न.पा.वडा नं. १६ स्थित चमेरी गुफा मार्गको समाजशास्त्रीय अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक सङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि समाजशास्त्र विभाग पृथ्वीनारायण क्याम्पस पोखरामा प्रस्तुत

शोध पत्र

प्रस्तुतकर्ता

निरु बस्नेत

रोल नंः २५/०६९

सिम्बोल नं. ४८०३९८

त्रि.वि.वि.रजिष्टर नं.: ६-२-२९५-३३-२००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

समाजशास्त्र तथा ग्रामीण विकास विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

२०७५

वर्तमान समयमा ब्राह्मण क्षेत्री परिवारमा बुहारीहरुको अवस्था

(कास्की जिल्ला, पो.ले.म.न.पा.वडा नं. १६ स्थित चमेरी गुफा मार्गको समाजशास्त्रीय अध्ययन)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक सङ्काय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको
स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको लागि समाजशास्त्र विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस पोखरामा प्रस्तुत

शोध पत्र

प्रस्तुतकर्ता

निरु बस्नेत

रोल नंः २५/०६९

सिम्बोल नं. ४८०३९८

त्रि.वि.वि.रजिष्टर नं.: ६-२-२९५-३३-२००९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

समाजशास्त्र तथा ग्रामीण विकास विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

२०७५

वर्तमान समयमा ब्राह्मण क्षेत्री परिवारमा बुहारीहरुको अवस्था .... प्रस्तुतकर्ता : निरु बस्नेत, @)&%

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
TRIBHUVAN UNIVERSITY
पृथ्वीनारायण क्याम्पस
PRITHVI NARAYAN CAMPUS
(.........................)
पत्र संख्या
चलानी नं.
520142
520143
520389
523462
526837
527440
531944
भीमकाली पाटन, पोखरा, नेपाल
Bhimkali Patan, Pokhara, Nepal

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आवश्यकता पूर्तिको निम्ति शोधार्थी छात्रा निरु बस्नेतद्वारा **"बर्तमान समयमा ब्राह्मण क्षेत्री परिवारमा बुहारीहरूको अवस्था"** शीर्षकमा कास्की जिल्ला पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका वडा नं. १६, स्थित चमेरी गुफा मार्गमा आधारित रही तयार पारिएको शोधपत्र प्रति म सन्तुष्ट छु । प्रस्तुत शोधपत्रलाई आवश्यक मुल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....
(सह-प्रा.शान्ति भुषाल)

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

मितिः २०७५/०३/१०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
TRIBHUVAN UNIVERSITY
पृथ्वीनारायण क्याम्पस
PRITHVI NARAYAN CAMPUS
पत्र संख्या
चलानी नं.
(.........................)
भीमकाली पाटन, पोखरा, नेपाल
Bhimkali Patan, Pokhara, Nepa
520142
520143
520389
523462
526837
527440
531944

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, पृथ्वीनारायण बहुमुखी क्याम्पस, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको निम्ति शोधार्थी छात्रा निरु बस्नेतले यस विभागमा प्रस्तुत गर्नुभएको “वर्तमान समयमा ब्राह्मण क्षेत्री परिवारमा बुहारीहरूको अवस्था” शीर्षकमा कास्की जिल्ला, पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका वडा नं. १६ स्थित चमेरी गुफा मार्गमा आधारित रही तयार पारिएको शोधपत्रलाई मूल्याङ्कन समितिबाट स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहऱ्याइएकोले स्विकृती प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

....
(सह-प्रा.शान्ति भुसाल)
शोध निर्देशक
समाजशास्त्र विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

....
(नारायणी सिग्देल)
बाह्य परीक्षक
समाजशास्त्र विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा

....
(प्रा.डा. विश्वकल्याण पराजुली)
विभागीय प्रमुख
समाजशास्त्र विभाग
पृथ्वीनारायण क्याम्पस, पोखरा
मिति : २०७५/०३/१५

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय पृथ्वीनारायण क्याम्पस पोखरा मानविकी संकाय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.ए.) दोस्रो वर्षको समाजशास्त्र विषयको शोधपत्र लेखन स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पूर्ति गर्न वर्तमान समयमा ब्राह्मण क्षेत्री परिवारमा बुहारीहरूको अवस्था शीर्षकमा यो शोधपत्र तयार गरिएको छ । यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विद्वान गुरु, गुरुआमा तथा मित्रजनहरूबाट ठूलो सहयोग र हौसला प्रदान भएको छ । प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्ने सम्पूर्ण व्यक्तिहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

अध्ययनको सिलसिलामा आफ्नो कार्य व्यवस्तताको बाबजुद पनि महत्वपूर्ण समय उपलब्धगराई अमुल्य सहयोग, सुझाव तथा प्रेरणा प्रदान गरी मेरा हरेक पाइलाहरूमा पथ पर्दशन गर्नुहुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरुआमा शान्ति भुषालप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसै गरी यस शोध अध्ययनको शीर्षकलाई उचित ठानी शोध अध्ययन गर्न प्रेरित गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा.विश्वकल्याण पराजुलिप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । साथै विभागका सम्पूण गुहरूप्रति प्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

यो शोधपत्र तयार गर्दा तथ्याङ्क संकलनको क्रममा आफ्नो महत्वपूर्ण समय एवम् जानकारी उपलब्ध गराउने वडा नं. १६ बाटुलेचौरको चमेरी गुफा मार्गका विवाहित महिला वा बुहारीहरू जुन सम्पूर्ण उत्तरदातालाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस शोध अध्ययन लेखन कार्यसम्म पुग्न हरपल माया, ममता एवम् प्रेरणादायी भूमिका निभाउनुहुने आदरणीय आमा मैया बस्नेत एवम् बाबा स्व. झपटबहादुर बस्नेत उहाँहरू जीवनभरसम्म सम्झानाको पात्र हुनुहुन्छ । यस शोध अध्ययनको क्रममा सुरुदेखि अन्त्यसम्म हौसला दिई समय प्रदान गर्नुहुने आदरणीय श्रीमान् कमल थापा, दाई दिनेश बस्नेत, बहिनी निर्मला बस्नेत लगायत घरपरिवारका सदस्यहरूप्रति कृतज्ञ छु ।

अन्त्यमा यस शोध कार्यलाई छिटो छरितो र शुद्धताका साथ कम्प्युटर टापिङ, प्रिन्ट तथा वाइडिङ गर्न सहयोग गर्ने “क्विक कम्प्युटर सर्भिस, पोखरा लेखनाथ म.न.पा. १ बगर” प्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

मितिः २०७५/०३/०१ **निरु बस्नेत**

शोधसार

वर्तमान समयमा ब्राह्मण क्षेत्री परिवारमा बुहारीहरूको अवस्थाको बारेमा अध्ययन गरिएको छ । अध्ययन क्षेत्रको रुपमा कास्की जिल्ला पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका वडा नं. १६, बाटुलेचौरको चमेरी गुफा मार्गलाई छनौट गरिएको छ । बुहारीलाई सक्षम र सबल बनाउनको लागि विभिन्न समुह, सघ-संस्थाहरूको प्रायस अभिमुखीकरण तालिम, सेमिनारहरू भएतापनि महिलाको संलग्नता न्यून रहेको छ । यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्यहरू निम्न छन् ब्राह्मण क्षेत्री परिवारका बुहारीहरूको समाजिक आर्थिक स्थिति पत्ता लगाउने र । दैनिक जीवनयापन एवंम् पारिवारिक कार्य प्रक्रियामा बुहारीहरूको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने । यस क्षेत्रमा विवाहत महिला जुन् विशेषगरी बुहारीहरूको वर्तमान अवस्थामा उनीहरूको भूमिकाको बारेमा यस भन्दा अगाडि कुनैपनि सङ्घ संस्था तथा व्यक्तिबाट अध्ययन नभएको कारणले यो शोधपत्र तयार गरिएको छ । यस शोधपत्रमा ब्राह्मण क्षेत्री जातिका बुहारीहरूलाई मात्र समेटिएको छ र उनीहरू नै उत्तरदाताको रुपमा रहेका छन् । यस अध्ययनमा सैद्धान्तिक व्याख्या र विश्लेषणका लागि लैङ्गिक दृष्टिकोणको प्रयोग गरिएको
छ । यसमा अन्वेषणात्मक एवम् वर्णनात्मक ढाँचाको प्रयोग गरिएको छ भने एउटै वडाका ६२ घर परिवारलाई जनगणना विधिद्वारा अध्ययन गरिएको छ । तथ्याङ्क संकलन गर्नको लागि प्राथमिक तथ्याङ्क र द्वितीय तथ्याङ्कको प्रयोग गरिएको छ । प्राथमिक तथ्याङ्कमा अर्न्तवार्ता अनुसूचि र वैयक्तिक अध्ययन रहेका छन् भने द्वितीय तथ्याङ्कमा संघ संस्थाबाट प्रकाशित लेख, रचना, जर्नल, थेसिस आदि रहेका छन् । प्राथमिक तथ्याङ्कबाट प्राप्त मात्रात्मक तथ्याङ्कहरूलाई तालिकाको माध्यमद्वारा विश्लोषण गरिएको छ भने गुणात्मक तथ्याङ्कहरूलाई व्याख्यात्मक रुपमा विश्लेषण गरिएको छ ।

प्राप्ति

- परिवारमा शैक्षिक चेतनाको विकास भएको देखियो ।
- पितृसत्तामा आधारित मुलुकका कारण महिलाप्रतिको त्यवहारमा परिवर्तन आए तापनि धारणा अझै पनि त्यस्तै रहेको देखियो ।
- छोरा र छोरी पनि बराबर छन् भन्ने धारणाको विकास भएको पाइयो ।
- विगतको तुलनामा छोरी बुहारी बराबरी छन् भन्ने धारणाको विकास भएको पाइयो ।
- बुहारीहरूले पनि आयार्जनका क्षेत्रमा लागेको देखियो ।

निष्कर्ष

वर्तमान परिवेशमा ब्राह्मण क्षेत्री परिवारमा बुहारीको भूमिकामा परिवर्तन आएका छन् तर पनि हाम्रो समाज पितृपसत्तामा आधारित समाज रहेकाले बुहारीहरू अझै पनि घरभित्र सीमित भूमिकामा रहेको पाइयो । बुहारीहरूको व्यक्तिगत, समाजिक, आर्थिक, शैक्षिक क्षेत्रहरूमा केही सुधार भएता पनि उनीहरूको अवस्था अझै पनि कमजोर नै रहेको पाइयो ।

विषयसूची

		k]h
सिफारिस पत्र		*i*
स्वीकृति पत्र		*ii*
कृतज्ञताज्ञापन		*iii*
विषयसूची		*iv*
तालिका सूची		*vi*
शोधसार		*vii*
अध्याय एक : परिचय		**१-६**
१.१	अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याको कथन	४
१.३	अध्ययनका उद्देश्य	५
१.४	अध्ययनको महत्व	५
१.५	अध्ययनको सीमा	६
अध्याय दुई : साहित्यको पुनरावलोकन		**७-३३**
२.१	अवधाराणागत पृष्ठभूमि	७
२.२	सैद्धान्तिक समिक्षा	१०
२.३	पूर्व अध्ययनको समीक्षा	२८
अध्याय तीन : अध्ययन विधि		**३४-३६**
३.१	अध्ययन क्षेत्रको छनौटको औचित्य	३४
३.२	अनुसन्धान ढाँचा	३४
३.३	तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोत	३४
३.४	समग्र नमूना छनौट	३५
३.५	तथ्याङ्क संकलनका स्रोतहरू	३५
३.६	तथ्याङ्क प्रस्तुतीकरण र विश्लेषण	३६
अध्याय चार : अध्ययन क्षेत्रको परिचय तथा सामाजिक आर्थिक विशेषता		**३७-४८**
४.१	अध्ययन क्षेत्रको परिचय	३७
४.२	उत्तरदाताको सामाजिक, आर्थिक र जनसाङ्ख्यिक विवरण	४०
	४.२.१ उमेर	४०
	४.२.२ जाति	४१
	४.२.३ शिक्षा	४१

४.२.४ परिवारको प्रकार ४२
४.२.५ परिवारको संख्या ४२
४.२.६ घरमूली ४३
४.२.७ विवाह ४४
४.२.८ आर्थिक अवस्था ४५
४.२.९ सामाजिक कार्य ४७

अध्याय पाँच : दैनिक जीवनयापन रपारिवारिक कार्य प्रक्रियाकोविश्लेषण ४९-६१
५.१ घरपरिवारका सदस्यहरूसँगको सम्बन्ध ४९
५.२ श्रीमान्सँगको सम्बन्ध ५०
५.३ घरको निर्णय प्रक्रिया ५२
५.४ सासु ससुराले गर्ने व्यवहार ५३
५.५ कामको प्रक्रिया ५५
५.६ छोरी र बुहारीको भूमिकामा भिन्नता ५६
५.७ बुहारीको दैनिकी ५७
५.८ बुहारीको भूमिका ५८
५.९ घरको कामकाजमा बिताउने समय ५९
५.१० बुहारीको सुत्ने समय ६०
५.११ महिलाको वैवाहिक स्थिति ६०

अध्याय छ : सारांश, निष्कर्ष एवम् सुझाव ६२-६५
६.१ सारांश ६२
६.२ निष्कर्ष ६५
६.३ सुझावहरू ६५

सन्दर्भ सामाग्री
अनुसूचि

तालिकासूचि

तालिका शीर्षक	पेज
४.१ : उत्तरदाताको उमेर सङ्ख्याको विवरण	४०
४.२ : उत्तरदाताको जाति सङ्ख्याको विवरण	४१
४.३ : उत्तरदाताको शैक्षिक स्थितिको विवरण	४१
४.४ : उत्तरदाताको परिवारको प्रकारको विवरण	४२
४.५ : उत्तरदाताको पारिवारिक सङ्ख्याको विवरण	४३
४.६ : उत्तरदाताको घरको घरमूलिको विवरण	४४
४.७ : उत्तरदाताको विवाह भएको समय	४४
४.८ : उत्तरदाताको पारिवारिक पेशा विवरण	४६
४.९ : उत्तरदाताको कामको विवरण	४७
४.१०: सामाजिक कार्यमा भएको आवद्धताको विवरण	४८
५.१ : उत्तरदाताको घरपरिवारका सदस्यसँगको सम्बन्धको विवरण	४९
५.२ : उत्तरदातालाई श्रीमान्सँगको सम्बन्धको विवरण	५१
५.३ : उत्तरदाताको निर्णय प्रक्रियाको भूमिकाको विवरण	५३
५.४ : उत्तरदाताको सासु ससुराले गर्ने व्यवहारको विवरण	५४
५.५ : उत्तरदाताको कामको प्रक्रियाको विवरण	५६
५.६ : छोरी र बुहारीको भुमिकामा भिन्नता	५७
५.७ : उत्तरदाताको दैनिकी	५७
५.८ : उत्तरदाताको मुख्य भूमिका	५८
५.९ : उत्तरदाताको घरको कामकाजमा बिताउने समय	५९
५.१० उत्तरदाताको सुत्ने समय	६०